

Marksist Emperyalizm Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme

Yeliz SARIOZ GÖKTEN¹

An Assessment on Marxist Theories of Imperialism

ARTICLE INFO

Article History:

Date Submitted: 20.11.2017

Date Accepted: 24.12.2017

JEL Classification:

B14

F50

F54

Keywords:

Imperialism,

Theory of Imperialism,

New Imperialism.

ABSTRACT

Imperialism from the 19th century onwards has occupied the agenda of various Global Political Economy Schools, especially Marxism. Marxist imperialism theories has developed in three waves. In this study, firstly, the first wave theorists of imperialism (Hilferding, Lenin, Bukharin, Luxembourg) will be discussed. Then the second wave theorists Baran, Sweezy and Amin's theories of imperialism will be examined. Finally, within the framework of the third wave imperialism theories the views of Harvey, Foster and Magdoff will be addressed.

¹ Yrd. Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi,
yezsarioz@hotmail.com

Özet

Emperyalizm kavramı XIX. yüzyıldan günümüze kadar Marksizm başta olmak üzere farklı Küresel Ekonomi Politik Okullarının gündemini oldukça meşgul etmiştir. Marksist emperyalizm teorilerinin üç dalga halinde gelişim gösterdiği ifade edilebilir. Bu çalışmada öncelikle birinci dalga emperyalizm kuramcılarında Hilferding, Lenin, Bukharin, Luxemburg’un emperyalizm teorileri ele alınacaktır. Ardından ikinci dalga kuramcılarında Baran, Sweezy ve Amin’in emperyalizm kuramları incelenecek, son olarak da üçüncü dalga emperyalizm kuramlar çerçevesinde; Harvey, Foster ve Magdoff’un görüşlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Emperyalizm, Emperyalizm Teorileri, Yeni Emperyalizm.

GİRİŞ

Emperyalizm kavramını ilk kullanan iktisatçılardan biri olan Hobson² emperyalizmi, hükümet mekanizmasının özellikle kapitalistler tarafından özel çıkarlar doğrultusunda kullanılması şeklinde ifade eder. Temeli endüstriyel ve finansal çıkarları güvence altına almak ve kamu gücünü arttırmak suretiyle ortaya çıkan fazla üretime özel pazar yaratmak olan emperyalizm bunu savaş, militarizm ve güçlü bir dış politika ile gerçekleştirebilir. Hobson’a göre servet fazlalarını aktarabilecekleri kanalları genişletmeye çalışan büyük sanayi çevreleri emperyalizmi, ülke içinde satamadıkları ya da kullanamadıkları mal ve sermayeleri dış piyasalara yönlendirme arayışı olarak görmektedir.

Emperyalizmin yanlış ekonomi politikalarının bir sonucu olduğuna inanan ve çareyi sosyal reformlarda gören, kapitalizm tartışmaları yerine adaletsiz bölüşüme odaklanan Hobson’ın aksine teorinin temelleri Hilferding, Bukharin ve Lenin³ tarafından çizilen Marksist literatür; emperyalizmin kökenini kapitalizmle özdeşirir. Bu Ekolde kavram, büyük kapitalist

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Hobson (1902) s: 4-6.

³ Brewer (1990) tarafından söz konusu üç yazarın teorileri, “Klasik Marksist Emperyalizm Teorileri” şeklinde adlandırılmıştır. **Bkz.** *Marxist Theories of Imperialism A Critical Survey*, Published by Routledge, Second Edition, London, s: 88.

ülkeler arasındaki rekabet, toprak üzerindeki egemenlik çatışması, politik, askeri ve iktisadi olarak gerçekleşen emperyalist savaşlar anlamına gelmektedir (Brewer, 1990: 88-89).

Marksist emperyalizm kuramları genel olarak üç dalga halinde incelenebilir. Birinci dalga, Birinci Dünya Savaşı ve onu kapsayan dönemi kapsar. Bu dönemdeki kuramlar büyük güçler arasındaki rekabet ve sömürgeci yayılmayı açıklamayı amaçlamıştır. Bu kuramların temel özelliği, liberal kapitalizmin tekelci kapitalizme dönüşmesine odaklanmış olmasıdır. İkinci dalga Vietnam Savaşı sırasında ortaya çıkmış, periferiyi tahakkümü altına alan merkez (ABD) ve onun müttefikleri yaklaşımı üzerine kurulmuştur (Andersson, 2004: 5-6). Günümüzde ise üçüncü bir evreden söz etmek mümkündür. Üçüncü dalga, küresel kapitalizmin tamamıyla hâkim olduğu durumu kavramaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada Marksist emperyalizm kuramlarının üç dalga halinde gelişiminden yola çıkarak, çeşitli kuramcıların emperyalizme bakış açıları ele alınmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda öncelikle emperyalizm kuramcılarında Hilferding, Luxemburg, Lenin ve Bukharin, incelenecektir. Daha sonra zengin ve fakir ülkeler arasındaki ilişkileri merkezine alan Baran ve Sweezy ile Amin’in görüşlerine değinilecek, son olarak da yeni emperyalizm kuramları olarak adlandırılan kuramlar çerçevesinde; Harvey, Foster ve Magdoff’un görüşlerine yer verilecektir. Ayrıca çalışmada her üç dalga emperyalizm kuramlarının karşılaştırmalı bir analizi yapılmaya çalışılacaktır.

I. Klasik Emperyalizm Kuramları

Üretim sürecinde bireyler arasındaki ilişkilere vurgu yapan ve özellikle kendi aralarında ve birbirleriyle olan mülkiyet ilişkileriyle ilgilenen Marksist teori emperyalizmi de; sermaye birikimi, sömürgeciliğin gelişimi ve yarı sömürge emek açısından ele almışlardır (Brown, 1974: 25).

Marksist emperyalizm teorileri, kapitalist üretimin karakteristiklerini açıklayarak sistemin gelişme aşamalarını ele alır. Emperyalist ülkeler ve onların sömürgeleri ile yarı sömürgeleri arasındaki ilişkilere odaklanır. Marx, kapitalist üretim ilişkilerine odaklanarak Marksist-Leninist teorilerin başlangıcını hazırlamıştır. Marksist emperyalizm kuramcıları, Marx’ın “Kapital’de” ortaya attığı; yeniden üretim şemaları, kâr oranlarının düşme eğilimi,

sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi üzerine düşüncelerden yola çıkarak kuramlarını inşa etmişlerdir (Kemp, 1972: 17-19).

Marksist emperyalizm teorileri, emperyalizmin kapitalist sistemden doğduğu düşüncesine dayanır. Marksist teoride kapitalist toplum, kendi sermayeleri için yeterli yatırım ve üretimleri için yeterli piyasa bulamaz. Bunun üzerine, yatırımları için artık sermaye fırsatları ve artık ürünleri için piyasa bulabilmek amacıyla kapitalist olmayan bölgelere yönelirler. Hilferding ve Kautsky gibi ılımlı Marksistler emperyalizmin, kapitalizmin bir politikası olduğunu ve emperyalist politikanın duruma göre az veya çok kapitalist eğilimi belirlemek olduğunu savunur (Morgenthau, 1973: 48-49).

Marksist emperyalizm kuramlarının ilki olan klasik emperyalizm teorileri, uluslararası istikrarsızlıklar, dünya düzeninde İngiltere'nin hegemonik gücünün gerilemesi, özellikle Almanya ve ABD başta olmak üzere ülkeler arası rekabetin yükselişi ve Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarıyla süren mücadelelere odaklanmış olmakla birlikte genel olarak ilgilendikleri konular; 1) Monopolcü sermaye/finans kapital 2) Tekelci artık 3) Sermayenin ve emeğin uluslararasılaşması 4) Dünyanın büyük güçler arasındaki bölüşümü 5) Monopolcü firmaların çıkarlarının bir koruyucusu olarak ulus devletler 6) Kapitalistler arası rekabet 7) Para ve ticaret savaşları 8) Kolonileşme, Neo kolonileşme ve karşılıklı bağımlılık 9) İktisadi kriz ve emperyalist genişleme 10) Sermaye ihracı 11) Yeni piyasa arayışları 12) Hammadde kaynaklarını kontrol mücadelesi 13) Kapitalist olmayan alanların kapitalizme entegre etme çabası 14) Uluslararası ücret eşitsizliği 15) Emperyalist merkezde emeğin aristokrasisi 16) Militarizm ve savaşlar 17) Uluslararası hegemonyadır (Foster, 2015: 2-3).

Klasik emperyalizm teorilerinin en önemli temsilcilerinden biri olan *Hilferding*'in temel varsayımı finans kapitaldir. Finans kapital, kapitalist oligarşinin tek bir elde toplandığı, politik ve ekonomik gücün sağlandığı en yüksek aşamadır. Yani bu durum sermaye diktatörlüğünün zirvesidir. Bir ülkedeki kapitalist lordların diktatörlüğü, hem diğer kapitalist ülkelerin hem de ülke içindeki geniş kitlelerin çıkarlarıyla uzlaşmaz bir çelişki halindedir. Bu çelişki, sermaye diktatörlüğünün yerini proleteryanın diktatörlüğünün almasını sağlayacaktır. Kapitalist devletler arasındaki çatışmalar, emperyalizm politikasının kaçınılmaz bir sonucudur. Geniş kitlelerin karşılaştığı memnuniyetsizlik, emperyalist politikalara tepki şeklinde somutlaşacak

ve sosyal hareketleri beraberinde getirecektir. Finans kapitale dayalı ekonomi politikalarına karşı çıkışın öncüsü de işçi sınıfıdır. Proletaryanın finans kapital politikalarına yanıtı; modası geçmiş, gerici serbest ticaret ideolojisi değil sosyalizm olmalıdır (Hilferding, 1981: 366-370).

Hilferding analizine, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesini kapsayan bir diğer aşama dahil etmekte; analizde endüstriyel büyümenin finansmanında bankaların önemine dikkat çekmektedir. Buna göre bankalar, endüstriyel kalkınmaya yön vermiş ve monopollerin gelişimini sağlamıştır. Hilferding tarafından bu aşama, “sanayiciler tarafından kullanılan ve bankalar tarafından kontrol edilen” bir aşama şeklinde ifade edilir. Hilferding, sermayenin merkezileşme ve yoğunlaşma sürecindeki genişleme ve eklemelenmedeki iki yapısal değişikliğe vurgu yapar. Bunlardan ilki, üretimin yönetimi ve finans kapitalin yönetimi arasındaki işbölümünün en yüksek seviyede olmasıdır. Endüstriyel kapitalist kârından, finans kapitalist getirisine doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir. İkincisi, birinciye paralel olarak ortaya çıkan finans kapitaldeki gelişimdir (Cohen, 1973: 45; Barone, 1985: 20).

Hilferding’e göre (1981; 301,334) endüstriyel, ticari ve banka sermayesi, finans kapitalin altında birleştirilmiştir. Bu birleşme, büyük monopolistik yapılar tarafından bireysel kapitalistler arasındaki serbest rekabeti bertaraf eder. Bu durum aynı zamanda, devlet gücü ve kapitalist sınıflar arasındaki ilişkilerin de değişmesine neden olmuştur. Finans kapital, özgürlük istemez ve bireysel kapitalistlerin bağımsızlığına önem vermez, talep ettiği şey bağlılıktır. Bunun için de finans kapital, yeni kolonilerin eklenmesi ve genişlemek için güçlü bir devlete ihtiyaç duyar. Liberalizm, uluslararası politik güce karşıdır ve sadece eski güçlere karşı kendi kurallarını uygulamayı ister. Ancak finans kapital, sınırsız politik bir güç talep eder. Bunu da, askeri veya monopolistik güçle gerçekleştirmeye çalışır. Serbest ticareti savunanlar, onun en iyi ekonomik politika olduğunu ve aynı zamanda barışı da sağlayacağını ileri sürerler. Ancak finans kapital bu inançlardan uzaklaşmış ve emperyalizm ideolojisi, liberalleşme düşüncesinin yerini almıştır.

Hilferding, kapitalist ekonomik genişleme sürecini sermaye, emek hareketleri ve korumacı devlet politikaları çerçevesinde açıklamaya çalışırken; klasik emperyalizm kuramının bir diğer temsilcisi olan Luxemburg, genişlemenin başarısızlığının ardındaki nedenlerle ilgilenmiştir. Luxemburg’un emperyalizm analizi, Hilferding ve diğer Marksistlerden oldukça

farklıdır. Luxemburg’un analizinin merkezi, artık değer sorunu yani daha genel bir ifadeyle eksik tüketimdir. Luxemburg için sorun, işçiler ve kapitalistlerden oluşan bir toplumda piyasa için gereken sermayenin sağlanmasıdır. Sorunu çözenin yolu kapitalist olmayan piyasalara yönelmektir. Emperyalizm sermaye birikimi için şarttır (Barone, 1985: 27-29;50-51). Luxemburg iki farklı argüman ortaya koymuştur. Bunlardan ilki, artık değerın yeniden yatırıma yönlendirecek kısmının realize edilebilmesi için kapitalizmin kapitalist olmayan bölgelere yönelme zorunluluğudur. İkinci argüman ise iç ve dış kapitalist üretim ilişkileridir. Dünya bir taraftan ulusal devletlere ve kolonilere bölünürken; aynı zamanda kapitalist ve kapitalist olmayan sektörler ayrılır (Brewer, 1990; 58-59). Luxemburg’a göre (1951; 446) emperyalizm, sermaye birikiminin kapitalist olmayan çevre için verdiği rekabetçi mücadelenin siyasal ifadesidir. Kapitalist bölgelerdeki ileri gelişmişlik düzeyi ve bu ülkelerin kapitalist olmayan bölgeleri ele geçirmek için giderek sertleşen mücadelesiyle birlikte emperyalizmin, hem kapitalist olmayan dünya ile hem de rekabet halindeki ülkelerin giderek daha ciddi anlaşmazlıklara düşmesi karşısında yasa tanımaz saldırganlığı ve şiddete başvurması artmaktadır. Diğer taraftan emperyalizm, kapitalist olmayan uygarlıkların çöküşünü ne kadar şiddetli ve acımasız şekilde yaparsa kapitalist birikimin bindiği dalı da o kadar hızlı kesmektedir. Emperyalizm, kapitalimin ömrünü uzatmanın tarihsel yöntemi olmakla birlikte, kapitalizmin hızla sona erdirilmesinin en emin yoludur.

Emperyalizmi kapitalizmin yaşamının son evresi, en yüksek olgunluk hali olarak gören Luxemburg’un kapitalizmin sömürgeci bağımlılık ilişkileri geliştirmeksizin varlığını sürdürmeyeceği yolundaki tezini eleştiren Lenin de benzer bir biçimde emperyalizmi kapitalizmin son aşaması olarak görür (Mommsen, 1982; 47). O’na göre, emperyalizmin en kısa tanımını, “kapitalizmin tekeli aşaması” şeklindedir. Mali sermaye bir taraftan, birkaç tekeli büyük banka sermayesinin, tekeli sanayi gruplarının sermayesi ile kaynaşmasının bir sonucudur. Diğer taraftan, dünyanın paylaşılması da, herhangi bir kapitalist devlet tarafından el konulmamış bölgelere kolayca yayılan sömürge politikasından, tamamıyla paylaşılmış yeryüzü topraklarının, tekellerin mülkiyetine geçmesi için uygulanan sömürge politikasına geçişi ifade eder. Lenin için emperyalizm, kapitalist dünya ekonomisinin gelişiminde yeni bir aşamadır (Lenin, 1934: 84). Emperyalizmin başlıca ekonomik temeli, tekeldir. Bu tekel kapitalisttir. Yani kapitalizmden doğmuştur ve kapitalizmin rekabetçi koşulları ile sürekli ve

çözülmez bir çelişki halindedir. Bununla birlikte, bütün tekeller gibi, kapitalist tekeller de durgunluk ve yozlaşma eğilimine yol açacaktır. (Lenin, 1934: 95).

Lenin'e göre (1934; 85) üretimde ve sermayede görülen yoğunlaşma çok yüksek bir seviyeye ulaşmış ve tekelleri doğurmuştur. Banka sermayesi sınıai sermaye ile birleşerek mali bir oligarşi yaratmıştır. Meta ihracından farklı olarak sermaye ihracı özel bir önem kazanmıştır. Dünya düzenini aralarında bölüşen tekelleri kapitalist birlikleri kurulmuştur. En büyük kapitalist güçler tarafından toprak anlamında dünyanın bölüşümü gerçekleştirilmiştir. Bu özellikler doğrultusunda emperyalizm; tekellerin ve mali sermayenin egemenliğinin ortaya çıktığı, sermaye ihracının birinci planda önem kazandığı, dünyanın uluslar arası tröstler arasında paylaşımına başlandığı ve dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler arasında bölüşümünün tamamlandığı bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir.

Lenin'den farklı olarak Bukharin'e göre ise monopolleşme eğilimi rekabetin sona ermesi anlamına gelmez aksine rekabetin güçlenmesini temsil eder. Rekabeti ancak, dünya ölçeğinde kurulacak tekelleri egemenlik sona erdirecektir ki Bukharin bu aşamaya ulaşılmeden, kapitalizmin yok olacağı inancındadır (Brewer, 1990; 115). Bukharin'e göre, ekonomik alanların genişlemesi tarımsal alanları ulusal kartellerin ve hammadde piyasalarının kullanımına açar, satış piyasasını ve sermaye yatırım alanlarını genişletir. Gümrük politikası yabancılarla rekabeti arttırır, aşırı kâr elde edilir ve dampingi devreye sokar. Sistem bir bütün olarak tekelleri örgütlerin kâr oranlarını arttırmasını kolaylaştırır. İşte finans kapitalin bu politikası emperyalizmdir (Bukharin, 1929: 107).

Bukharin'e göre, karteller ve tröstlerin arkasında bunları finanse eden işletmeler (özel bankalar vb.) vardır. En ilkel şekli meta mübadelesi ve üst örgütsel aşaması uluslararası tröstler olan uluslararasılaşma süreci, banka sermayesinin uluslararasılaşmasını sağlamıştır. Banka sermayesi, sanayi sermayesine dönüşmüş ve böylece özel bir kategori doğmuştur: finans kapital. Finans kapital, sermayenin her yana yayılan bir şekli olarak ortaya çıkmıştır ve devletin sınırlarının genişletmesini istemektedir (Bukharin, 1929: 58).

Bukharin emperyalizmi, finans kapitalin bir politikası olarak tanımlar. Bu tanımlama politikanın fonksiyonel önemini ortaya koyarak dünyayı, finans kapitalin hakimiyetine sokar.

Emperyalizm, zapt etme politikasıdır. Ancak her zapt etme politikası emperyalizm değildir. Finans kapital; dünya ekonomisini, belli üretim ilişkilerinin durumunu, ekonomik yaşamın örgütsel şeklini ve sınıfların karşılıklı ilişkilerini ifade eder. Emperyalizm finans kapitalin bir politikası olması, gelişmiş kapitalist üretim örgütlenmesinin önemli ölçüde olgunlaşmış olduğunu ifade eder. Sonuç olarak, emperyalizmin gerekliliğinin liberalizme bir sınır teşkil ettiğinin söylenmesi, yarı-emperyalizm demektir. Kapitalizmin varlığını sürdürmesi ve emperyalizm meselesi, mücadele eden sınıfların karşılıklı ilişkisinden başka bir şey değildir. Bukharin emperyalizmin kendi içinde çelişkileri olduğu görüşündedir. Emperyalist burjuvazi, bir taraftan dünya ekonomik ilişkilerini en üst düzeye çıkarır, diğer taraftan kendisi ve dünya arasındaki gümrük duvarlarını yükseltir. Bir taraftan sermaye ihraç ederken, diğer taraftan dış baskılardan yakını. Bir taraftan ekonomik yaşamı uluslararasılaştırırken, diğer taraftan tüm gücüyle onu ulusal sınırlar içine sokmaya çalışır. Tüm engellere rağmen uluslararası bağlar gelişmeye devam eder (Bukharin, 1929: 114-147). Finans kapital, birçok kapitalist ülkede üretim anarşisini ortadan kaldırmıştır. Üreticilerin tekeli birlikleri, birleşik işletmeler ve banka sermayesinin sanayiye nüfuzu, meta kapitalizminin örgütsüz sistemini finans kapitalizm örgütlenmesine dönüştürerek, yeni bir tip üretim ilişkileri yaratmıştır (Bukharin, 1989: 14).

Bukharin’i kapitalizmin bir yandan sermayenin uluslararasılaşması eğilimini arttırırken; diğer yandan sermayenin millileşmesi sürecini de hızlandırdığı yolundaki görüşü O’nu diğer emperyalizm teorisyenlerinden ayırır. Bukharin’e göre, uluslararasılaşma ve ulusallaşma süreçlerinin birlikteliği kapitalizmi yeni bir aşamaya yani emperyalizme geçtiğinin bir göstergesidir. Yoğunlaşma ve merkezileşme süreci her bir ulusal ekonominin fiilen “mali krallıkların ve kapitalist devletlerin koruması altında devasa bir birleşik ticari örgütlülük” haline geldiği noktaya kadar gelmiştir. Kapitalist şirketler arası rekabetin yerini, kapitalist devlet güçleri arasındaki rekabet almıştır (Andersson, 2004: 8; Barone, 1985: 36-37).

II. İkinci Dalga Emperyalizm Kuramları

Birinci dalga emperyalizm teorilerinde büyük güçler arasındaki rekabet analiz edilirken ikinci dalga emperyalizm teorileri daha çok merkez ve çevre ülkeler arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. En önemli temsilcileri arasında yer alan Sweezy ve Baran, Klasik Marksist Emperyalizm Kuramlarında hâkim olan sanayicilerin ve bankacıların artık hâkim kapitalist

sınıfların önde gelen kesimleri olmadığını ileri sürer. Bankacılar tarafından oluşturulan ve ilk yıllarında denetlenen büyük anonim şirketler, son derece kârlı olduklarını kanıtlamışlardır. Bu şirketler zamanla borçlarını ödemiş, kazançlarını yatırıma dönüştürmüş, mali bağımsızlıklarını elde ederek bankalar ve diğer kurumlar üzerinde denetim sağlamışlardır. Bu dev anonim şirketler tekelci kapitalizmin bugünkü durumunun temel birimleridir (Sweezy ve Baran, 1975: 128).

Tekelci kapitalizm, dev şirketlerden meydana gelmiş bir sistemdir. Baran ve Sweezy'e göre, tekelci kapitalizm ile rekabetçi kapitalizm arasındaki ayrımı fiyat mekanizması belirler. Onlara göre, rekabetçi kapitalizmde girişimci birey fiyat alıcı, tekelci kapitalizmde şirket fiyat yapıcıdır (Sweezy ve Baran, 1966: 53-54). Tekelci kapitalizm, kendi kendisiyle çelişen bir sistemdir. Bu sistem bir taraftan dev şirketlerin fiyat ve maliyet politikalarına bağlı olarak, artığın artmasını sağlamakta; diğer taraftan artığın emilmesinde⁴, dolayısıyla sistemin düzgün işleyebilmesi için gerekli tüketim ve yatırım alanları sağlamakta başarısız olmaktadır. Emilemeyen artık üretime yönelemeyeceği için de tekelci kapitalist ekonominin normal durumu durgunluk olmaktadır (Sweezy ve Baran, 1966: 108).

İkinci kuşak teorisyenlerden Baran için emperyalizm, kapitalizmden ayrı tutulamaz. Onun başlıca dayanağı, gelişmiş kapitalist dünyada geçerli olan birikim tarzında aranmalıdır. Çevredeki yoksul ülkelerin üretim ve ticaretini, kendi halklarının ihtiyaçlarından ziyade sistemin merkezindeki zengin ülkelerin ihtiyaçlarına yönelik olarak biçimlendiren bir uluslararası işbölümü gelişmiştir. Baran iktisadi artık kavramını, sadece çevredeki az gelişmişliğin gelişmesini analiz etmek için değil aynı zamanda ABD ve diğer önde gelen kapitalist uluslarda yaşanan birikim ve durgunluk sorununa ışık tutmak için de kullanmıştır (Foster, 2005: 179).

Lenin'in emperyalizm tanımına benzerlik gösterir bir biçimde Sweezy'de emperyalizmi dünya ekonomisinin gelişiminde bir aşama olarak görür. Buna göre; a) birçok gelişmiş ülke dünya pazarını, sınai ürün satmak için paylaşmak üzere rekabet halindedir b) egemen kapital

⁴ Sweezy ve Baran, artığın emilmesinin üç yolla gerçekleşebileceğini savunur. Bunlar; tüketimi, yatırımı ve israfıdır. Ancak çalışmalarında sadece yatırım ve tüketimi ele almışlardır.

biçimi tekelci kapitalizmdir c) kapital ihracı dünyada ekonomik ilişkilerin ana çizgisi haline gelmiştir d) dünya pazarındaki rekabet, kıyasıya bir çekişme ile uluslararası birleşme yollarından birinin seçimini gerekli kılmıştır ve e) dünyanın işgal edilmiş kısımları büyük kapitalist güçler tarafından paylaşılmış durumdadır. Emperyalizmde görülen uluslararası çatışmalar, temelde milli kapitalist sınıfların çatışmasıdır. Uluslararası alanda kapital çıkarları, doğrudan devlet politikalarına yansıdığı için, bu çatışmalar önce devletler sonra da uluslararası çatışmalar şekline dönüşür. Bu çatışmaların, kapitalist ülkelerin iç ekonomileri ve sosyal yapıları üzerindeki büyük etkisi vardır (Sweezy, 1970: 388-389).

Sweezy'e göre emperyalizm geliştikçe, onun potansiyel olarak karşıtı olan güçler de gelişir. Emperyalizm, bir dünya ekonomi düzeni olarak kendi çöküşünü de bu yolla hazırlayacaktır. İlk karşıt güç, emperyalist ülkelerin kendi iç gelişimlerinin bir sonucudur. Sınıf çizgileri daha da keskin bir hal alır ve yoğunluk kazanır. Emperyalizmin kendine has çizgileri, artan iç sömürü ve uluslararası savaş, işçilerin düzene karşı çıkma hareketlerini kuvvetlendirir. Emperyalizmin ikinci karşıtlığı, emperyalist ülke ile sömürgesi arasındaki ilişkilerden kaynaklanır. Sömürge ülkede emperyalizmin egemenliğinde, endüstrileşme yavaş olmakta, makineleşme karşısında yıkılıp dağılan emeğe dayalı sektöründen gelen işsizliği emmek olanaksız hale gelmektedir. Sonuç olarak emperyalizm, sömürge ülkede kendisinin çözümleyemeyeceği sorunlar yaratmaktadır. Bu koşulların iyileştirilmesi, düzende bir değişiklik yapılmasını gerekli kılar (Sweezy, 1970: 405-406).

İkinci dalga emperyalizm teorileri içerisinde Bağımlılık okulunun temsilcilerinden Samir Amin'in görüşlerinin de önemli bir payı bulunmaktadır. Amin (2015; 23,35) tarihsel olarak kapitalizmin her daim emperyalist olduğunu ve kapitalizmin kökeninden beri merkez ve çevre ülkeler arasında kutuplaşmanın varlığına dikkat çekmiştir. O'na göre küreselleşme sadece emperyalizmi arttırmış olmakla birlikte, XIX. yy pre-monopolistik sistemin daha az emperyalist olduğunu söylemek hatalı olur. Monopolcü kapitalizm ulusal üretim sisteminin aşamalı (ama hızlı) bir biçimde çözüldüğü yeni bir aşamaya girmiştir. Günümüzde meta üretimi segmentlere ayrılarak gerçekleştiği için "Fransız malı veya ABD malı" gibi kategorize edilemez, artık bütün metalar "dünya malıdır". Amin'in Monopolcü kapitalizmden genelleşmiş monopolcü kapitalizme geçiş olarak tanımladığı sermaye kontrollerinin merkezileşmesi, tekeller aracılığıyla ivme kazanmıştır. Bu küresel üretim sisteminin doğuşu, ulusal kalkınma

politikalarının sonunu hazırlamıştır. Bu yeni düzen ayrıca tek bir ülke hegemonyası yerine kolektif emperyalizmin doğuşunu hazırlamıştır.

Yine Amin’e göre (2001; 6-10) emperyalizm, Lenin’in ifade ettiği gibi kapitalizmin en yüksek aşaması değil, kapitalist genişlemenin temelidir. Amin, ilk aşaması merkantilist dönem ikinci aşaması sanayi devriminin yaşandığı dönemler olmak üzere emperyalizmin farklı aşamalardan geçtiğini ileri sürer. O’na göre emperyalizm, piyasayı ve doğal kaynakların kontrolünü ele geçirme, Çevre ülkelerin emek rezervlerini yönetme gibi amaçları halen devam etmekle birlikte, SSCB’nin yıkılması ve ulusalcı politikaların yerini neo liberalizme bırakması ile birlikte yeni bir evreye girmiştir.

III. Üçüncü Dalga Emperyalizm Kuramları

Özellikle üçüncü dalga emperyalizm teorileri, emperyalizmi kapitalizmin bir tamamlayıcısı olarak görür. Buna göre emperyalizm olmaksızın kapitalizm düşünülemez. Emperyalizm kapitalist genişlemenin doğasında vardır (Suvandi, 2015: 37). Emperyalizmin günümüzde geldiği aşama emperyalizmin klasik teori ile açıklanmasını engeller. Bununla birlikte emperyalizmin tarihsel olarak geçirdiği evrimin ortaya konulması açısından önemlidir. Emperyalizm evrimsel bir süreç içerisinde olmakla birlikte bu teorilerin karşı çıktığı temeller (belli bir grubun veya ülkenin diğerleri üzerinde uyguladığı baskı ve bunun insanlar üzerinde yol açtığı hasarlar) değişmemektedir. Emperyalizmin bu yeni aşamasında sermayenin merkezileşmesi, tekellerin ezici üstünlüğü, finans sermayenin oynadığı rolün giderek artması, sermaye ihracı ve dünyanın etki alanlarına ayrılması gerçekleşmiştir (Baron, 2005: 2-3).

Üçüncü dalga emperyalizm kuramlarının en önemli temsilcileri arasında Magdoff, Foster ve Harvey sayılabilir. Magdoff’a göre yeni emperyalizmin nedenleri ve taşıdığı önem konusunda farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte XIX. yy’ın sonu ile XX. yy’ın başında sömürge fetihlerinin ivme kazanmış olması ve sömürge güçlerinde sayısal anlamda yaşanan artış, sistemde yeni bir aşamaya gelindiğinin sinyallerini vermektedir. Emperyalizmin bu yeni aşamasında İngiltere “güç” olma özelliğini kaybetmiş ve güçlü rakipler sistemde yerini almıştır. Artık “batmayan güneşin” altında yerlerini kapmak için birbiriye yarışan ülkelerin ekonomik ve politik anlamda rekabeti başlamıştır. Yine bu süreçte tekelleşme ivme kazanmıştır. Yeni

Emperyalizmin en temel özelliği, sermayenin uluslararasılaşması ile birlikte iktisadi güç dev şirketler ve mali kuruluşlarda yoğunlaşmıştır. Ayrıca sermaye ihracı büyük ölçüde artış göstermiştir. Yeni endüstrilerin ortaya çıkışı ve etkin bir şekilde işleyebilmesi için, geniş ölçekli üretim yapabilen birimlere büyük sermaye yatırımlarının yapılması gerekmiştir. Bu durum yeni yatırımları finanse edece büyüklükte ve esneklikte para piyasalarının ve bankacılığın gelişimini güçlendirmiştir. Yeni sanayileşmeye ve dünya ticaretinde yaşanan genişleme ve bütünleşmeye eşlik eden sosyal, politik ve ekonomik gelişmeler bütünü, ticari rekabetin kızışmasına, yüksek gümrük duvarlarının yeniden uygulamaya konmasına ve militarizmin canlanmasına zemin hazırlamıştır (Magdoff, 1969: 27; 2003: 33-34; 2006: 48-52).

Bu yeni emperyalizm döneminde, bağımsız olan alanların paylaşımına yönelik büyük gelişme yaşanmıştır. Yeni emperyalizm, geleneksel sömürgeci güçlerin yanı sıra, sömürge pastasından pay almak isteyen yeni ulusların ortaya çıkmasıyla önceki dönemlerden ayrılır. Görece kısa dönemde, sömürgeci güçlerin böylesine çeşitlik kazanması, sömürgeci büyüme hızlandırmıştır. Bu dönemde sömürgeci uluslar arasında yaşanan rekabet zirveye çıkmış ve bu nedenle, yeni bölgelerin korunması amacıyla ele geçirilmesi ve imparatorlukların düşmanlarına karşı askeri olarak savunulabilmesini kolaylaştırmak üzere, bu topraklarda kontrolün sağlanması girişimleri hız kazanmıştır. Magdoff, kapitalizmin nihai sınırlarına hiçbir zaman ulaşamayacağını ileri sürer. Bu sınırlara giden yol savaşlarla, ekonomik ve politik yıkımlarla doludur ve bu savaş ve yıkımlar işçi devriminin ve sosyalizme dönüşümün zeminini hazırlayacaktır (Magdoff, 2006: 48-49; 277).

Üçüncü dalga emperyalizm teorisine büyük katkılar koyan bir diğer isim Foster'dır. Foster'a göre emperyalizm bir ulusun ihtiyaçlarından çok, yöneten sınıfın ihtiyaçlarını karşılama amacını güder. Emperyalizmin demokrasi ile hiçbir ilgisi yoktur. Bu bağlamda emperyalist yayılmanın, sadece ülkenin dış politikasını kendi isteklerine göre yönlendiren güçlü grupların işi olduğunu söylemek yetersiz olur (Foster, 2006: 63-64).

Kapitalizmin tekelci aşamasında, ulus devletler ve şirketleri, rakiplerini atlatmaya çalışarak dünya ekonomisini mümkün olduğunca kendi yatırımlarına açık tutmaya çabalamıştır. Birikim üzerindeki bu rekabet, dünyanın farklı bölgelerinin kontrolü için bir rekabet yaratmıştır. Bununla birlikte emperyalizm, II. Dünya Savaşı ve onu takip eden

sömürgeleştirme hareketi, onu sonlandırana kadar bu klasik evrede hareket etmeye devam etmiştir. 1950-60’larda başlayan bir sonraki evre kendi tarihsel özelliğini ortaya koymuştur. Bu dönemde bir taraftan ABD hegemonyası İngiliz hegemonyasının yerini almış diğer taraftan Sovyetler Birliği Üçüncü Dünya ülkelerindeki devrimci hareketlere olanak sağlayarak ve önde gelen kapitalist devletlerin Soğuk Savaş’a karşı askeri müttefikler yaratmasına yol açarak ABD hegemonyasının güçlenmesine yardımcı olmuştur (Foster, 2005: 38).

Foster, kapitalizmin tarihsel açıdan hakimiyetinin sınırlarına eriştiği bir çağda yaşanan gelişmeleri; emperyalizmin, barbarlığın ve terörizmin -her biri diğerini besleyerek- büyümesi şeklinde değerlendirir. Bu şartlar altında insanlık için geriye kalan tek ümit ise, sosyalizmin yeniden inşa edilmesidir. O’na göre, Luxemburg tarafından söylenen “ya sosyalizm ya barbarlık” sözcükleri, hiçbir zaman günümüzde olduğu kadar anlamlı olmamıştır. Foster’a göre küreselleşme hakkındaki; dünyanın bütünleştiği, bütün merkezlerin dağıtıldığı ve bütün egemen güçlerin ortadan kalktığı yönündeki görüşler bir yanılsamadan ibarettir. Ulus devlet egemenliği ve ABD emperyalizmi hiçbir yere gitmemiş ve kapitalist gelişmenin bu yeni evresinde patlamaya hazır bir birleşim olarak varlığını sürdürmektedir (Foster, 2005: 168; 186).

Günümüzde kapitalist sistemde finansallaşma oldukça artmış bunun üç temel etkisi olmuştur. Bunlardan ilki finansal sermayenin reel sermayeden daha fazla büyümesine bağlı olarak kapitalist merkezde istikrarsızlık yaratarak borcun milli gelire oranını arttırmasıdır. Finansallaşmanın ikinci etkisi küresel düzeyde metalaşmanın giderek genişlemesi ve derinleşmesidir. Bu süreçte merkez ekonomileri, artık endüstriyel üretim ve sermaye birikiminin küresel merkezleri olmaktan çıkmış, artık daha çok finansal kontrol ve varlık biriktirme merkezleri haline gelmişlerdir. Üçüncü olarak finansallaşmayla birlikte dünya sistemi daha istikrarsız bir yapıya bürünmüştür (Foster, 2015: 17).

Foster ayrıca ‘ekolojik emperyalizm’den bahseder. Kapitalizm, kendi iç çelişkilerinin bir sonucu olarak gelişebilmek adına çevreye de zarar vermektedir. Ekolojik emperyalizm kendisini şu şekilde gösterir: bazı ülkelere ait kaynakların başka bazı ülkeler tarafından yağmalanması ve devletlerin, ulusların bağlı olduğu bütün ekosistemlerin dönüşümü; kaynakların çekilip alınması ve aktarımıyla iç içe geçmiş kitlesel nüfus ve emek hareketleri; emperyalist denetimi güçlendirmek için toplumların ekolojik olarak savunmasız durumda

olmalarının istismar edilmesi; ekolojik atıkların merkez ve çevre arasındaki uçurumu genişletecek şekilde boşaltılması ve kapitalizmin çevreyle olan ilişkisini tanımlayan, aynı zamanda kapitalist gelişmeyi sınırlayan küresel bir “metabolik yarığın” ortaya çıkmasıdır. Ekolojik emperyalizm, esas olarak kapitalist dünya ekonomisinin merkezindeki birkaç ülkenin çıkarına olacak şekilde küresel ortak mülke (yani okyanus ve atmosfere) ve biyosferin karbon emme kapasitesine el konulmasına yol açmaktadır (Foster, 2005: 303-315).

Foster’a göre kapitalizme benzer bir biçimde emperyalizm de değişim geçirmektedir. 1890’larda emperyalizm kavramı İngiltere’nin diğer ülkelere kurduğu kolonyal egemenlik şeklinde kullanılırken özellikle Lenin, Bukharin ve Luxemburg tarafından Marksist emperyalizm teorilerine büyük katkılar sağlanmıştır (Foster, 2015: 1).

Foster’a benzer bir biçimde Harvey de tek tip emperyalizmden bahsetmenin mümkün olmadığını savunur. O’na göre emperyalizm, Cox’un hegemonya kavramsallaştırmasında ifade ettiği gibi, dönüşüm halindedir. Farklı ülkelerde farklı emperyalizm çeşitleri ortaya çıkmaktadır. Emperyalizm de imparatorluklar gibi, birçok yapı ve şekle girer. Emperyalizmin de kendi içinde; burjuva emperyalizmi, burjuva olmayan emperyalizm, kültürel emperyalizm, kapitalist emperyalizm vb. çeşitleri vardır (Harvey, 2004(a): 153). Emperyalizmin kapitalist türü, kapitalist mantığa dayalı güç ile toprak temelli egemenlik mantığına dayalı güç arasındaki diyalektik ilişkinin içinde gelişir. Her iki güç mantığı bir diğerinin içsel ilişkisi olarak yorumlanabilir ama sonuçlar zaman ve mekan içinde farklılaşmalar gösterebilir. Bu iki mantıktan her biri diğerinin zorunlu olarak içerdiği çelişkileri yok eder (Harvey, 2004(b): 29).

Harvey, “devlet ve imparatorluk siyaseti” ile sermayenin zaman ve mekandaki birikiminin moleküler süreçleri arasındaki çelişkili bir karışım olarak “kapitalist emperyalizm” olarak adlandırdığı bir *emperyalizm türü* tanımlar. Yani gücünü bir ülkenin yönetilmesine ve bu ülke üzerindeki beşeri ve doğal kaynakların siyasi, ekonomik ve askeri amaçlarla seferber edilebilme yeteneğine dayandıran aktörler bakımından ayırt edici bir siyasi proje olarak *emperyalizm* ile, sermayeyi yönetmenin ve kullanmanın önemli hale geldiği bir zaman ve mekan içindeki siyasi-ekonomik sürecin yayılması olarak *emperyalizm* arasındaki karışımı ifade eder. Birincisi dünya üzerindeki çıkarlarını korumak ve hedeflerine ulaşmak için mücadele ederken, bir devlet tarafından izlenen ve kullanılan siyasi, diplomatik ve askeri

stratejileri vurgular. İkincisi ise, ekonomik gücün, üretim şekilleri, ticaret, sermaye hareketleri, para transferleri, işçi göçü, teknoloji transferleri, döviz spekülasyonu, bilgi akışı, kültürel etkinlikler ve benzeri aracılığı ile mekanda sürekli yer değiştirmesi, devlet veya güç blokları gibi aktörler arasında gidip gelmesidir (Harvey, 2004(a): 23-24).

Harvey, emperyalizmi devletlerarası ilişkilerin ve küresel sermaye birikimi sistemi içindeki güç hareketlerinin bir özelliği olarak kullanır. Sermaye birikimi açısından emperyalist siyaset, devlet gücüyle elde edilebilecek asimetrik her şeyi ve kaynak avantajlarını en azından sürdürmeyi ve kullanmayı gerektirir. Ona göre, kapitalist emperyalizmi imparatorluğun diğer kavramlaştırmalarından farklı kılan, genelde kapitalist mantığın egemen olmasıdır. Harvey’ye göre, emperyalizmin kapitalist türü, kapitalist mantığa dayalı güç ile toprak temelli egemenlik mantığına dayalı güç arasındaki diyalektik ilişkinin içinde gelişir. Her iki güç mantığının kendine özgü nitelikler vardır. Ancak bu iki mantık birbirine indirgenemez (Harvey, 2004(a): 29).

Yeni emperyalizmin alacağı şekil ve biçim, zorla el koymaya dayalıdır. Küresel sistemin işleme şeklinde büyük bir dönüşüm yaşanmakta olup sistemi etkileyip, dengesini kolayca bozabilecek birçok kuvvet vardır. Mülksüzleşme yoluyla birikim ve genişletilmiş yeniden üretim arasındaki denge çoktan birincisi yönünde bozulmuş ve bu eğilim giderek daha da derinleştiği için yeni emperyalizmin belirleyicisi olmuştur (Harvey, 2004(c): 93).

Sonuç

20. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya atılan klasik Marxist emperyalizm teorileri, kapitalist sistemin geçirdiği dönüşümü ve paylaşım savaşımını ortaya koyma yolunda önemli mesafeler kat etmiştir. Bu çalışmaların eksik bıraktığı ya da açıklığa kavuşturamadığı noktaları tamamlama çabalarına 1950'lere kadar ara verilmiştir. Avrupa’da ortaya çıkan faşizm ve nasyonel sosyalizmin, Marxist-Leninist anlayışı teorik sorunlardan uzaklaştırdığı; hegemonik rakiplerle mücadele etmeye verilen önceliğin emperyalizm kuramlarının gözden düşmesine yol açtığına yönelik görüşler ortaya atılmıştır.

Marksist emperyalizm teorilerinden birinci dalga, finans kapital ve bankacılığın gücü üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu dönem emperyalizm kuramlarının en belirgin özelliği, liberal kapitalizmin tekeli kapitalizme dönüşümüne odaklanmış olmasıdır. Emperyalizm ise, kapitalizmin gelişiminde kaçınılmaz bir aşama olarak görülmüş ve bu aşamanın sonunda, kapitalizmin yıkılacağını ileri sürerler.

İkinci dalga emperyalizm teorileri Klasik Marksist emperyalizm kuramlarında hakim olan sanayicilerin ve bankacıların artık hakim kapitalist sınıfların önde gelen kesimleri olmadığından yola çıkarak, büyük anonim şirketlerin son derece kârlı olduklarını kanıtlamışlardır. Bu şirketler zamanla mali bağımsızlıklarını elde ederek bankalar ve diğer kurumlar üzerinde denetim sağlamışlardır. Odak noktaları merkez ve çevre ülkeler arasındaki tahakküm ilişkileridir.

Yeni emperyalizm çağı, genellikle neoliberal ekonomi politikalarının dayatılmasıyla ilişkilendirilir. Yeni emperyalizm, günümüzde yaşanan küreselleşme süreci bağlamında emperyalizmi ele alır. Harvey, Magdoff ve Foster'in; kendilerinden önceki emperyalizm kuramcılarının farkı kuşkusuz emperyalizmi kapitalizmin son aşaması olarak ele almamış olmalarıdır. Her üç isim de, farklı emperyalizm aşamalarından bahseder. Emperyalizmin farklı aşamaları vardır ve bu aşamaların her biri kendine has özelliklerinden hareketle, kapitalizmin doğasında yaşanan değişiklikleri açıklar. Bu ekol emperyalizmin sürekli değişim ve dönüşüm geçirdiğini savunur.

Sonuç olarak Marksist emperyalizm teorilerinin gelişimine bakıldığında; kavramın da büyük bir dönüşüm içerisinde olduğu görülmektedir. Kavramın, çok uluslu şirketler arası rekabetten, devletler arası rekabete ve hatta IMF gibi kurumların sistemdeki yerini açıklamaya yönelik yaklaşımlara doğru yöneldiği söylenebilir. Bununla birlikte bütün Marksist emperyalizm kuramlarının ortak noktası, devleti 'kapitalist devlet' olarak ele almış olmalarıdır. Bununla birlikte nasıl yaklaşırlarsa yaklaşsınlar üç kuşak için de amaç aynıdır: piyasaları, doğal kaynakları ve emeğin artığını ele geçirmek.

KAYNAKLAR

ANDERSSON, Jan Otto, (2004), “Emperyalizm”, Çeviren İlker Kabran, *Conatus Çeviri Dergisi*, Emperyalizm Yeni Emperyalizm İmparatorluk, Yıl 1, Sayı 2, Temmuz-Ekim, 5-17.

AMIN, Samir (2001), “Imperialism and Globalization”, *Monthly Review*, 53, No:2, 6-24.

AMIN, Samir (2015), “Contemporary Imprialism”, *Monthly Review*, Vol 67, Issue 3, 23-36.

BARON, Atilio (2005), *Empire and Imperialism A Critical Reading of Michael Hardt and Antonio Negri*, Translated by Jessica Casiro, Zed Book, London.

BARONE, Charles. A. (1985), *Marxist Thought on Imperialism*, Macmillan Press.

BREWER, Anthony, (1990), *Marxist Theories of Imperialism A Critical Survey*, Published by Routledge, Second Edition, London.

BROWN M. B (1974), *Economics of Imperialism*, Penguin Modern Economics Text.

BUKHARIN, Nikolai, (1929), *Imperialism and World Economy*, Monthly Review Press, New York.

BUKHARIN, N. (1989), *Dönüşüm Döneminin Ekonomisi*, Çeviren Ergun Adaklı, I. Baskı, Pencere Yayınları, İstanbul.

COHEN, Benjamin J.,(1973), *The Question of Imperialism*, Basic Book Inc., New York.

FOSTER, Jhon Bellamy, (2005), *Emperyalizmin Yeniden Keşfi*, I. Baskı, Devin Yayıncılık, İstanbul.

FOSTER, J.B. (2006), *Emperyalizmin Yeni Çağı*, Monthly Review, Sayı: 5, İstanbul

FOSTER, J.B.2015, “The New Imperialism of Globalized Monopoly-Finance Capital An Introduction”, *Monthly Review*, Vol 67, Issue 3, 1-22.

HARVEY, David, (2004a), *Yeni Emperyalizm*, Çeviren Hür Güldü, I. Baskı, Everest Yayınları, İstanbul.

HARVEY (2004b), “Baskı Rejimine Rıza Göstermek”, Çeviren Münevver Çevik, Conatus Çeviri Dergisi, Emperyalizm Yeni Emperyalizm İmparatorluk, Yıl 1, Sayı 2, Temmuz-Ekim 2004.

HARVEY, D. (2004c), “Yeni Emperyalizm, Mülksüzleşme Yoluyla Birikim”, *Socialist Register* 2004, I. Baskı Alaz Yayıncılık, 74-98, İstanbul.

HILFERDING, Rudolf, (1981), *Finance Capital*, Routledge&Kegan Paul.

KEMP, Tom, (1972), “The Marxist Theory of Imperialism”, Sutcliffe; Owen(eds), *Studies in the Theory of Imperialism* içinde, 13-34.

HOBSON, J. A., (1902) *Imperialism A Study*, Mercantile Library, New York.

LENİN, Vladimir,(1934), *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism*, Co-Operative Publishing Society of Foreign Workers in The U.S.S.R., Moskov.

LUXEMBURG, Rosa (1951), *The Accumulation of Capital*, Almanca’dan İngilizce’ye Çeviren Agnes Schwarzschild, Published by Routledge and Kegen Paul, London.

MAGDOFF, Harry (1969) *The Age of Imperialism The Economics of U.S. Foreign Policy*, Monthly Review Press.,New York.

MAGDOF, H. (2003), *Imperialism Without Colonies*, Monthly Review Press.,New York.

MAGDOF, H. (2006) *Sömürgecilikten Günümüze Emperyalizm*, Çeviren Erdoğan Usta, I. Baskı, Kaledon Yayınları, İstanbul.

MOMMSEN, Wolfgang J.(1982), *Theories of Imperialism*, The University of Chiago Press, 1982.

MORGENTHAU, Hans, (1973), *Politics Among Nations the Struggle for Power and Peace*, Borzoi Boks, Alfred Knopf Inc, New York.

SWEEZY, Paul, (1970), *Kapitalizm Nereye Gidiyor*, Çeviren Aslan Başar Kafaoğlu, Ağaoğlu Yayınevi.

SWEEZY, Paul ve Paul BARAN, (1966), *Monopoly Capital An Essay on the American Economic and Social Order*, Monthly Review Press.

SWEEZY, Paul ve Paul BARAN, (1975), “ Emperyalizm Kuramı Üzerine Görüşler”, Çağdaş Kapitalizmin Bunalımı İçinde, Bilgi Yayınları, 125-140, Ankara.

SUVANDI, “Intan (2015), Behind the Veil of Globalisation”, *Monthly Review*, Vol 67, Issue 3, 37-53.